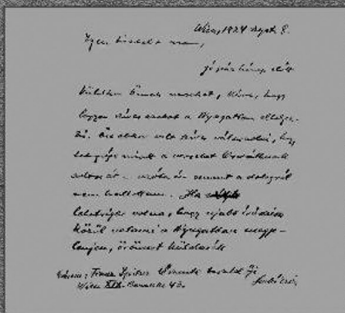
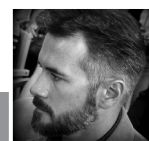

BABITS MIHÁLY LEVELEZÉSE 1923–1925

„károsnak tartanám, ha a magyar irodalom több ágra szakadna”

Fodor József Péter
(1982, Szombathely)
az ELTE BTK alumnusa,
szerkesztő, kritikus

Babits Mihály levelezése 1923–1925,
Magyar Napló Kiadó, 2018.

A Babits-levelezés e tizenegyedik kötete 537 levelet tartalmaz. Ez a könyv, akár a korábban megjelent opusok és a kiadásra várakozó többiek, az író pályájának valamely fordulathoz kapcsolódik. Ennek fényében az 1923–25-ös éveket felölelő anyag az *Isteni Színjáték*, valamint a *Kártyavár* befejezéséhez és az 1925-ben elkészült *Sziget és tenger* kiadásához köthető. E két év levelezésében nyomon követhető a költő törekvése az „egyetemes magyar nyelvű irodalom” megszólaltatására, a Kárpát-medencében újonnan alakult államokban szerveződő magyar irodalmi folyóiratok támogatására, az emigrációba szorult költők és írók legjobb műveinek megjelentetésére (ezért fordult hozzá Szenes Erzsébet és Sinkó Ervin, kérve személyes támogatását); ugyanakkor segítette a legfiatalabbakat, az irodalomba éppen csak belépőket is; a tömegkultúra magyarországi elterjedésének tudomásulvételével igyekezett biztosítani az elitkultúra elsőbbségét. A levelekből hiányoznak a napi politika eseményei és az események kommentárjai.

Babits ugyanis baráti társaságban sem politizált. Ha a politika mégis szóba került, akkor legfeljebb általánosságokban mondott valamit. Bizonyára szerepe volt ebben az etikai abszolútumra törekvő költő és a relativumokra építő napi politika 1914 előtt is tartózkodóan szemlélt ellentétének, és talán a maga 1918 végén, 1919 legelején szerzett személyes tapasztalatának is. Ez a distinkció megjelenik az itt olvasható levelekben általánosságban is, de egyetlen konkrét történésről, a zsidóság diszkriminációjáról szólva is. Babits ugyanakkor szavakba foglalta Rédey Tivadarnak küldött levelében 1924-ben: „Írónak, ha nemcsak mulattatni akar, hanem nemzetet nevelni is, nem szabad megelégedni a kellemessel.” Azaz a napi politikától való távolságtartás nem befolyásolta abban, hogy műveiben közvetve ne konfrontálódjék a legitimációt nyerő, a közösségek életfolyamataiba kényszerítő módon beavatkozó politikai hatalom céljaival. Ez látványosan jelenik meg a Kuncz Aladárral folytatott levélváltásban, az Ellenzék, majd a kolozsvári Erdélyi Helikon rep-

rezentációját segítő küldeményeiben. Ugyanezen szempontból figyelemre méltóak a délvidéki Szenteleky Kornéllal váltott levelek is. Rendkívül fontos, hogy e kötetben összegyűjtött írásokban feltűnik a következő írógeneráció tagjai közül Sárközi György és Féja Géza. Valamint feltűnik az irodalmi emlékezetben már peremre szorult, 1919-ben forradalomparti Pintér Ferenc, akinek a kötetéről maga Babits írt recenziót a Nyugatban, és aki megrendült levélben mondott köszönetet a megtisztelésért (majd a 19 éves József Attila társaságában meglátogatta a költőt Reviczky utcai otthonában). Az 1923–1925 között Babitsnak írt levelek közül szembetűnőek a saját irományaik felett esztétikai ítéletet várók. Babits vagy nem válaszolt a levelekre (amelyeket néhányan a válasz elmaradása miatt többször megismételtek), vagy csendbe burkolózott.

Személyes sorsáról, legbenső érzéseiről csupán legközelebbi barátjának, az akkor Németországban élő Szilasi Vilmosnak nyílt meg egy panaszos levelében. Az „állandó munkahajszá”-ról írt, „az irodalom kis konclesőivel és irigyeivel” vívott kötelező harcról, megélhetési nehézségeikről, a kiadókkal való „heccek”-ről, amelyek „véggépp megőrlik” az idegeit. Önértelmező válaszában Szilasi érzékletesen fejezte ki Babitsnak a korszakhoz és a kortársakhoz való viszonyát, irodalmi jelentőségét, és a magyar kultúrában betöltött hálátlan, e kultúra számára azonban nélkülözhetetlen érték- és ízlésformáló szerepét. „[...] egy nagy generációnak te vagy és maradsz mindig szellemi vezére s rég túlnőttél már azokon a határokon, amelyek belülről normális emberi mértékek alkalmazhatók.” A költőt ért támadások miatt Füst Milán is hosszú levelet küldött Babitsnak, amelyben kifejezte haragját és felháborodását a költőtársát denunciókkal szemben. E levél kapcsán fontos megjegyezni, hogy Füst dicsérő és támogató szavai meglehetősen pontossággal rajzolnak képet a költő személyiségéről, lelki alkatáról.

1924 márciusától új helyszín és új szereplők lesznek fontosak a Babits-házaspár életében. Ekkor vásároltak meg Esztergomban, az Előhegyen „egy könyv” honoráriumából egy telket egy kis házzal. A vásárlás körülményeiről, a be rendezkedésről, a helyfoglalásról levelek és fotók is tájékoztatnak. A költő édesanyja, akinek írásaiból rekonstruálni lehet egy vidéki kisváros életét, örült annak, hogy fia „szerző emberé is lett”. Babitsnak a ház lehetőséget kínált a munkába való elmélyedésre, a város új inspirációt és új barátokat hozott.

Az 1924-től kelt levelekből az esztergomi bazilika kupoláján át a távolba tekintő író alakja rajzolódik ki, aki a teraszról az odakészített messzelátó segítségével gyönyörködhetett „Magyarország legszebb kilátásainak egyike”-ben – amint írta Rédey Tivadarnak és Kárpáti Aurélnak, akiket levélben hívott látogatóba –, és természetesen átpillantott a túlsó oldalra, ahol „[...] Idegen katonák / a szuronyos szólamok szorítják a Dunát, [...]”, amint a *Dal az esztergomi bazilikáról* című versében olvasható. Hamarosan személyes barátságba került a városban Einzinger Ferencsel, a helyi Takarékpénztár főtisztviselőjével, majd igazgatójával, aki sokat segített a költőnek pénzügyekben, a házuktól nem messze eső Babits-porta körüli munkálatok szervezésében és végeztetésében. Einzinger Ferenc azonban nem csak segítője lett a költő itteni életének. Maga a helyi Balassa Bálint Irodalmi és Művészeti Társaság alelnöke volt, festményei és ceruzarajzai folyamatosan helyet kaptak különböző kiállításokon, egyik szervezője volt a város szellemi életének, és mindent megtett annak érdekében, hogy a költőt igazi szellemi környezet vegye körül. Szekkokat festett a feleség szobájába. A dolgozószoba boltívére ő írta fel a *Szigeti veszedelem* egyik sorát. Az ő ötlete volt az „aláírás fal” is. A levelezésükből jól követhető Babits „beépülése” Esztergom életébe.

Babits Mihály neve a Nyugat folyóirat impresszumán szerkesztőként szerepelt. Szerkesz-

Tóth Árpád

tősegi kollégáival azonban nem volt felhőtlen a kapcsolata. Ignótus, a hivatalos főszerkesztő, Bécsben és Berlinben élt, nem volt valódi szerepe a lapszámok összeállításában. A másik szerkesztő, Osvát Ernő egyedül döntött szinte minden ügyben, így a költőnek nem volt tényleges befolyása az újság tartalmára. A technikai dolgokat intéző Gellért Oszkárral levelezett, miközben versei és novellái egyre inkább az Estlapokban jelentek meg, ahol azokat a három

újság irodalmi szerkesztője, Mikes Lajos a szerző szellemi rangjához illő módon kezelte. A levelekből kirajzolódik a Nyugatnál kialakult és méltatlanná lett helyzet megoldásának lehetősége. Felmerült Babitsban egy másik lap alapításának gondolata is, amelyet Magyar Gondolat címmel Szabady Ernő akart alapítani, s amelyhez a költőt kérte fel főszerkesztőnek teljes szabadságot biztosítva számára. Babits a tervezgetés közben meg is nevezte a reménybeli

folyóirat teljes szerkesztőségének tagjait és reménybeli munkatársait, végül azonban a Nyugatot olyan emblemikus fórumnak tekintette, amit nem volt képes elhagyni. Emellett nem fogadta el Tormay Cécile lapjának, a Napkeletnek szerkesztését sem, sőt, nem is írt bele soha. Ugyanakkor a személyes kapcsolatokat a korszak udvariassági szokásai szerint fenntartotta, miközben törekedett arra, hogy elhárítson minden konfliktusforrást, ami a kormányzat által erőteljesen támogatott folyóiratban való megjelenésével járt volna. Ugyanígy tett az akkor nagyon modern költőnek tekintett Erdős Renée-vel is.

Az 1923–1925 közötti levelek mutatják, miként lett Babits az európai szellemi élet egyre fontosabb szerzője. Stefan I. Klein német fordítója nem egyszerűen lefordította verseit, novelláit és regényeit, de szervezte is műveinek kiadását. Napilapok heti mellékleteiben helyezte el műveit, német nyelvű kiadókat bombázott a költő íásaival. A készülő *Halálfiából* kért folyamatosan részleteket, sürgette a regény befejezését, a megkapott részleteket párhuzamosan fordította. A költő levelet váltott Borghesével, aki elküldte frissen megjelent két regényét, Babits pedig kilátásba helyezte, hogy az egyikről ír majd a Nyugatba.

Alfons Maseras katalán író és költő postára adta *A jelenkor katalán lírája* című gyűjteményt, cserében kérve Babbitstól „a magyar irodalom jelenéről” szóló antológiát. Tiszteletpéldányt küldött Mario Puccini legújabb regényéből is, miután Babits néhány erőteljes lírai művét megcsodálta. Kiterjedt levelezést folytatott Antonio Widmar olasz költővel, íróval, műveinek olasz fordítójával, aki 1924-től a budapesti olasz követség munkatársa lett. A korszak gazdaságtörténetébe nyújtanak bepillantást a hazai és külföldi kiadók Babitsnak küldött elszámolásai, amelyek rögzítik az írói honoráriumok összegét, a példányonkénti eladási árból köte-tenként a szerzőnek jutó 12%-ot; műfordítások

esetében a tiszteletdíj 50%-a a műfordítót illette meg.

Babits számára nemcsak munkássága, de egészsége szempontjából is nélkülözhetetlen érzelmi biztonságot jelentett stabil magánélete. Felesége, akinek férje személyisége sok esetben még ekkor is rejtélynek tűnt, odaadóan ápolta betegeskedő társát. Egyre inkább átvette tőle a levelek megválaszolásának terhét is, sőt, előfordult, hogy a levélírástól irtózó költő helyett a szekszárdi családnak is ő írt.

Az 1924 októberében és novemberében a budapesti Bálint-klinikán fekvő Babits a karácsonyi ünnepeket Szekszárdon töltötte feleségével, aki február 3-án Budapestre utazott. A február 3-a és 10-e közötti időben a költő érzékeny, ragaszkodó hangvételű szerelmes leveleket írt az akkor már Török Sophie néven publikáló költőfeleségének. Ezekben az írásokban a *Keserédes*, a *Míg kesztyűddel és kalapoddal babrálsz* című vallomásversek gondolat- és szóanyaga szólal meg, felmutatva Babits egy kevésbé ismert hangját, amit semmiképpen nem szánt a nagyközönség elé.

A *Babits Mihály levelezése 1923–1925* módszertani szempontból felvet egy napjainkban többszörösen előkerülő irodalomtudományi problémát: a levelezéskötetek csak a leveleket tartalmazzák-e minimális jegyzetekkel, vagy az életmű és a recepció felől közelítsék-e meg a tárgyukat? A Szőke Mária által készített, széleskörű ismeretanyagot mozgósító jegyzetapparátus ismételten bizonyítja: Babits esetében csak a második megoldás képzelhető el! A költőnek a magyar irodalomban betöltött központi szerepe megköveteli annak átfogó, részletekbe menő tudományos reprezentálását, támogatva a további irodalom- és kultúratudományi kutatásokat, amelyek remélhetőleg segítenek majd a költővel kapcsolatos számos félreértett, félremagyarázott, hamisan interpretált tény pontosabban láttatni.

Fodor József Péter